

پیش‌بینی‌کننده‌های احساس تنهایی در نوجوانان: نقش جنسیت، رفتارهای فرزندپروری والدین، کیفیت دوستی و کمرویی

سیده فاطمه موسوی^۱ ID | غلامرضا دهشیری^۲ ID

چکیده

این مطالعه با هدف بررسی نقش جنسیت، رفتارهای فرزندپروری والدین، کیفیت دوستی و کمرویی در احساس تنهایی دوره نوجوانی با مدل اکولوژیکی تحولی انسانی و چشم‌انداز بافتی - تحولی طراحی شده است. ۲۱۱ دانش‌آموز نوجوان (۱۳۳ دختر و ۷۸ پسر) از پنج مدرسه دوره اول متوسطه شهر تهران (ایران) در طرح پژوهش همبستگی شرکت کردند و مقیاس‌های خود گزارشی از جمله: مقیاس احساس تنهایی، مقیاس کوتاه فرزندپروری ادراک‌شده (EMBU)، مقیاس بازنگری‌شده احساس کمرویی و پرسشنامه کیفیت دوستی (SACRAL) را تکمیل کردند. نتایج نشان داد که رفتار فرزندپروری والدین، احساس کمرویی و کیفیت دوستی با احساس تنهایی ارتباط دارد. علاوه بر این، یافته‌ها نشان داد که سطح پایین کیفیت دوستی و سطح بالای رفتار فرزندپروری ادراک‌شده والدین از نوع رفتارهای مبتنی بر طرد و کنترل بیش از حد، با سطح بالای احساس تنهایی در نوجوانان ارتباط مثبت دارد. به علاوه، نتایج نشان داد که نوجوانان پسر نسبت به نوجوانان دختر احساس تنهایی بیشتری می‌کنند. نتایج به دست آمده از مطالعه حاضر حاوی اشارات مختلفی است که می‌تواند به صورت پیشنهاد اقدامات مداخله‌ای جهت ارتقای تحول در طی سال‌های نوجوانی مفید واقع شود.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۲/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۵/۱۳

نوع مقاله: پژوهشی اصیل

واژگان کلیدی

جنسیت، فرزندپروری ادراک‌شده، کمرویی، کیفیت دوستی، تنهایی

ارجاع به مقاله:

موسوی، سیده فاطمه؛ دهشیری، غلامرضا. (۱۴۰۰). پیش‌بینی‌کننده‌های احساس تنهایی در نوجوانان: نقش جنسیت، رفتارهای فرزندپروری والدین، کیفیت دوستی و کمرویی. مطالعات زن و خانواده، ۹(۴)، ۱-۵. doi:10.22051/jwfs.2021.35319.2656

مقدمه

یکی از چالش‌انگیزترین دوره‌های گذار تحولی هر فردی، مرحله تکاملی است که در دوران نوجوانی اتفاق می‌افتد (اریکسون^۱، ۱۹۶۸؛ سالیوان^۲، ۲۰۱۳). نوجوانان ممکن است در روند تحول، با برخی از هیجانات منفی چون احساس تنهایی^۳ مواجه شوند که با تغییر پیوندهای دلبستگی با والدین و ظهور روابط همسالان مرتبط است. تنهایی شامل «آگاهی شناختی از نقص در روابط اجتماعی و شخصی فرد و واکنش‌های عاطفی ناشی از غم و احساس پوچی است» (اشر و پاکت^۴، ۲۰۰۳). در بافت نظریه ایکولوژیکی، والدین و همسالان به عنوان دو زمینه کلیدی و مهم در شکل‌گیری هویت و روابط بین‌فردی نوجوانان فرض می‌شود (رضائیان و توتونچی، ۱۳۹۸). در چارچوب بافتی-تحولی بزرگسالان و همسالان ممکن است ویژگی‌های اجتماعی-عاطفی را در طول تعاملات برآورد کنند که موجب ایجاد واکنش‌های متفاوت در برابر رفتارهای خاص شده و نشان‌دهنده نگرش‌های مختلف مانند پذیرش یا رد نوجوانانی شود که این رفتارها را نشان می‌دهند. بر اساس این مدل، کمرویی را می‌توان به عنوان یک رفتار در بین نوجوانان توصیف کرد (چن و فرنچ^۵، ۲۰۰۸؛ چن، فرنچ و اشنایدر^۶، ۲۰۰۶).

بررسی تنهایی در نوجوانان دو دلیل اساسی دارد. اول اینکه، شواهد موجود نشان می‌دهد نوجوانان بیش از هر گروه سنی دیگری احساس تنهایی می‌کنند (بولدرو و مور^۷، ۱۹۹۰؛ هنریچ و گالونه^۸، ۲۰۰۶). دوم، از منظر تحولی، مشکلات بین‌فردی و اجتماعی مربوط به تنهایی در نوجوانی ریشه در روابط اولیه با والدین و دوستی با سایر نوجوانان دارد (مک دونالد^۹ و همکاران، ۲۰۱۱).

با توجه به این‌که بسیاری از مطالعات متغیرهای مختلف را به طور جداگانه در پیش‌بینی تنهایی در نوجوانان مورد بررسی قرار داده‌اند، مطالعه متغیرهایی که به لحاظ سلسله‌مراتبی در تأثیرگذاری بر احساس تنهایی نوجوانان ایرانی از نظر نظری اهمیت دارند، از ضرورت‌های انجام این پژوهش است. بنابراین، شناسایی عوامل مرتبط با خانواده، روابط دوستان و عوامل مرتبط با خلق‌وخوی نوجوانان در پیش‌بینی احساس تنهایی در دختران و پسران نوجوان موضوع تمرکز این مطالعه بوده است و به آزمون فرضیه‌های زیر می‌پردازد:

- بین رفتارهای فرزندپروری والدین و احساس تنهایی در نوجوانان رابطه وجود دارد.
- بین کیفیت دوستی و احساس تنهایی در نوجوانان رابطه وجود دارد.
- بین کمرویی و احساس تنهایی در نوجوانان رابطه وجود دارد.

¹.Erikson

².Sullivan

³. Loneliness

⁴. Asher & Paquette

⁵.Chen & French

⁶.Chen, French, & Schneider

⁷.Boldero & Moore

⁸.Heinrich & Gullone

⁹.McDonald

- پسران نوجوان نسبت به دختران نوجوان احساس تنهایی بیش‌تری دارند.

روش پژوهش

طرح پژوهش از نوع همبستگی بود. شرکت‌کنندگان ۲۱۱ نفر از دانش‌آموزان دبیرستانی شامل ۱۳۳ دختر (۱۴/۳۸ ± ۸۵) و ۷۸ پسر (۱۳/۳۶ ± ۵۶) در سه پایه (هفتم، هشتم و نهم) بودند که از دو منطقه شهر تهران (مناطق ۶ و ۲۰) انتخاب شدند. نرخ توافق ۸۱ درصد بود. ابزارهای سنجش، شامل مقیاس تنهایی ۳۸ سوالی (دهشیری و همکاران، ۲۰۰۸)، فرزندپروری ادراک‌شده (EMBU) ۲۳ سوالی (کاسترو^۱ و همکاران، ۱۹۹۳)، مقیاس تجدیدنظرشده کمرویی ۱۴ سوالی (چیک^۲، ۱۹۸۳) و پرسشنامه دوستی-غیردوستی (SACRAL) ۲۰ سوالی (ریزمن و بلینگهام^۳، ۱۹۸۹) بود.

یافته‌ها

نتایج مطالعه نشان داد همبستگی مثبت و معنی‌داری بین احساس تنهایی و طردشدگی ($p < ۰/۰۱$)، $r = ۰/۴۹$ و شیوه حمایت بیش از حد ($r = ۰/۱۴, p < ۰/۰۵$) و همبستگی منفی معنی‌داری بین احساس تنهایی و گرمی عاطفی ($r = -۰/۴۶, p < ۰/۰۱$) وجود دارد. همچنین همبستگی مثبت و معنی‌داری بین احساس تنهایی و کمرویی ($r = ۰/۳۳, p < ۰/۰۱$)، همبستگی منفی بین احساس تنهایی و کیفیت دوستی ($r = -۰/۴۹, p < ۰/۰۱$) و جنسیت ($r = ۰/۳۰, p < ۰/۰۱$) مشاهده شد که نشان می‌دهد نوجوانان پسر بیشتر از دختران احساس تنهایی می‌کنند.

جدول ۱. رگرسیون جنسیت، شیوه‌های فرزندپروری، کمرویی و کیفیت دوستی در پیش‌بینی احساس تنهایی ($N = ۲۱۱$)

پیش‌بین	B	SEB	β	R	R2	$\Delta R2$
گام ۱ جنسیت	-۰/۳۳	۰/۰۷	-.30**	0.3	0.09	
جنسیت	-۰/۲۷	۰/۰۶	-۰/۲۴**			
گام ۲ طرد	۰/۳	۰/۰۵	۰/۳۵**	۰/۶۲	۰/۳۸**	۰/۲۹*
گرمی عاطفی	-۰/۲۵	۰/۰۵	۰/۳۰**			
حمایت بیش از حد	۰	۰/۰۶	۰			
گام ۳ جنسیت	-۰/۲۷	۰/۰۵	-۰/۲۵**	۰/۶۶	۰/۴۴**	۰/۰۶*
طرد	۰/۲۷	۰/۰۵	۰/۳۱**			
گرمی عاطفی	-۰/۲۷	۰/۰۴	-۰/۳۰**			
حمایت بیش از حد	-۰/۰۳	۰/۰۶	-۰/۰۲			
کمرویی	۰/۲۳	۰/۰۵	۰/۲۳**			
گام ۴ جنسیت	-۰/۲۱	۰/۰۵	-۰/۱۸**	۰/۶۸	۰/۴۷**	۰/۰۳*

^۱.Castro

^۲.Cheek

^۳.Reisman & Billingham

پیش‌بین	B	SEB	β	R	R2	$\Delta R2$
طرد	۰/۲۲	۰/۰۵	۰/۲۵**			
گرمی عاطفی	-۰/۱۹	۰/۰۴	-۰/۲۴**			
حمایت بیش از حد	۰	۰/۰۶	۰			
کمرویی	۰/۲۱	۰/۰۵	۰/۲۱**			
کیفیت دوستی	-۰/۲۷	۰/۰۷	-۰/۲۳**			

نتایج نشان داد جنسیت تنها ۹٪ از واریانس تنهایی را در گام ۱ تعیین می‌کند. به این معنی که پسران نسبت به دختران احساس تنهایی بیش‌تری داشتند. در گام ۲، مدل ۳۸٪ از واریانس تنهایی را تبیین می‌کرد، طرد نقش مثبت و گرمی عاطفی نقش منفی در پیش‌بینی احساس تنهایی داشت. در نهایت، حمایت بیش از حد معنی دار نبود. در گام ۳، کمرویی وارد تحلیل رگرسیون شد و مدل رگرسیون ۴۵٪ واریانس تنهایی را تبیین می‌کرد از این رو، کمرویی نقش مثبتی در پیش‌بینی احساس تنهایی ایفا می‌کند. کل مدل با وارد شدن کیفیت دوستی در گام ۴، توانست ۴۷٪ واریانس احساس تنهایی را تبیین نماید.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش اهمیت رفتارهای فرزندپروری والدین را در ایجاد کمرویی، شکل‌گیری کیفیت دوستی‌ها و در نهایت احساسات و هیجانات ناشی از روابط با خانواده و همسالان را نشان داد. این مطالعه حاوی تلویحات مهم کاربردی است، احساس تنهایی کودکان می‌تواند تحت تأثیر نگرش‌های حمایتی و یا طرد والدین و شیوه‌های فرزندپروری قرار گیرد. همچنین، کیفیت دلبستگی و دوستی با همسالان، موقعیتی اساسی برای پرورش شادکامی و سلامت روان در نوجوانان فراهم می‌کند. در نتیجه، بدیهی است که با ایجاد فضایی گرم در بین اعضای خانواده می‌توان احتمال پیامدهای منفی تحول را در بین نوجوانان کاهش داد.

ملاحظات اخلاقی در پژوهش

تأیید اخلاقی: کلیه مراحل انجام‌شده در مطالعه مطابق با بیانیه هلسینکی ۱۹۶۴ و اصلاحات بعدی آن با استانداردهای اخلاقی است.

رضایت آگاهانه: رضایت آگاهانه از همه شرکت‌کنندگان در مطالعه اخذ شد.

حمایت مالی: هیچ حمایت مالی برای این مطالعه وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان: نویسنده اول، مسئول اجرای مطالعه و تهیه پیش‌نویس مقاله است و نویسنده دوم تحلیل داده‌ها و نگارش بخش یافته‌ها را برعهده دارد. همه نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید کردند.

تضاد منافع: نویسندگان اعلام می‌کنند که هیچ تضاد منافی ندارند.

قدردانی: نویسندگان از مدیران مدرسه و همه نوجوانان شرکت‌کننده در این مطالعه تشکر می‌کنند.

منابع فارسی

- دهشیری، غلامرضا؛ برجعلی، احمد؛ شیخی، منصوره و حبیبی عسکرآباد، مجتبی. (۱۳۸۷). توسعه و اعتبارسنجی مقیاس تنهایی در بین دانشجویان دانشگاه. مجله روانشناسی، ۱۲(۳)، ۲۸۲-۲۹۶.
- رضائیان؛ حمید و توتونچی، بهاره. (۱۳۹۸). پیش‌بینی هویت دینی فرزندان براساس الگوهای تعاملی خانواده، دینداری والدین و تفکر انتقادی نوجوان. مطالعات زن و خانواده، ۷(۳)، ۱۰۹-۱۲۸. doi: 10.22051/jwfs.2020.9643.1133

References

- Asher, S. R., & Paquette, J. A. (2003). Loneliness and peer relations in childhood. *Current Directions in Psychological Science*, 12(3), 75-78. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.01233> [Link]
- Boldero, J., & Moore, S. (1990). An evaluation of de Jong-Giervald's loneliness model with Australian adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 19, 133-147. doi: 10.1007/BF01538717. [Link]
- Castro, J., Toro, J., Van der Ende, J., & Arrindell, W. A. (1993). Exploring the Feasibility of Assessing Perceived Parental Rearing Styles in Spanish Children with Theambu. *International Journal of Social Psychiatry*, 39(1), 47-57. doi: 10.1177/002076409303900105. [Link]
- Cheek, J. M. (1983). The revised Cheek and Buss shyness scale. Wellesley College, Wellesley, MA, 21-81. [Link]
- Chen, X., & French, D. C. (2008). Children's social competence in cultural context. *Annual Review of Psychology*, 59, 591-616. doi:10.1146/annurev.psych.59.103006.093606.[Link]
- Chen, X., French, D. C., & Schneider, B. H. (Eds.). (2006). *Peer relationships in cultural context*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511499739>. [Link]
- Dehshiri, Gh., Borjali, A., Sheikhi, M., & Habibi-Askarabad, M. (2008). Development and Validation of the Loneliness Scale among the University Students. *Journal of Psychology*, 12(3), 282-296. [Link]
- Erikson, E. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: W.W. Norton. [Link]
- Heinrich, L. M., & Gullone, E. (2006). The clinical significance of loneliness: A literature review. *Clinical psychology review*, 26(6), 695-718. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2006.04.002>. [Link]
- McDonald, K. L., Wang, J., Menzer, M. M., Rubin, K. H., & Booth-LaForce, C. (2011). Prosocial behavior moderates the effects of aggression on young adolescents' friendships. *International Journal of Developmental Science*, 5(1-2), 127-137. doi: 10.3233/DEV-2011-10066. [Link]
- Reisman, J. M., & Billingham, S. (1989). SACRAL: Additional correlates of a self-report measure of friendliness-unfriendliness. *Journal of Personality Assessment*, 53(1), 113-121. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa5301_12. [Link]
- Sullivan, H. S. (2013). *The interpersonal theory of psychiatry*. Routledge. [Link]

